

PRÁVNÍ PODMÍNKY EFEKTIVNOSTI SPRÁVNÍCH SANKCÍ

ZDENĚK ČERVENÝ

K POJETÍ EFEKTIVNOSTI SPRÁVNÍCH SANKCÍ

Jestliže efekt („effectus“) značí výsledek (účinek), efektivnost je výslednost (účinnost). Pro vymezení obsahu pojmu „efektivnost správních sankcí“ je tudíž výchozí otázkou pojetí jejich výslednosti.

1. Sankce je prvkem vnitřní struktury právní normy a mimo (vně) právní normu vlastně neexistuje, ale pouze spolu s ostatními jejími elementy. Vnucuje se proto otázka, zda v souvislosti se sankcí lze vůbec hovořit o její efektivnosti. Nikitinskij a Samoščenko na ni odpovídají spíše záporně.¹⁾ Podle jejich názoru autoři, kteří termínu „efektivnost sankcí“ užívají, mají fakticky na zřeteli efektivnost příslušných právních norem, která závisí v první řadě na kvalitě jejich sankcí. Proto je přesnější hovořit o kladech a nedostatecích strukturních elementů právních norem a ve vztahu k sankci termínu „efektivnost“ nepoužívat.

Tento závěr není, myslím, nesporný. Sankce je právním následkem porušení právní povinnosti stanovené v dispozici právní normy. Jistěže nemůže existovat sama o sobě, nezávisle na právní povinnosti, tak jako nemůže být následku bez příčiny. To ale ještě neznamená, že sankce nemá nebo nemůže mít vlastní specifický cíl a účinek. Sankce je právním prostředkem stimulace žádoucího chování, které je v dispozici právní normy vyjádřeno závazným pravidlem. Svým působením na vědomí a chování lidí sleduje dosažení určitého výsledku. A o jeho poznání a zhodnocení jde. To je významné i pro případy, kdy sankce jako prostředek stimulace žádoucího chování se vůbec neuplatní, nebo se uplatní spolu s jinými faktory (tak například řidič motorového vozidla může dodržovat právní povinnosti v silničním provozu jen proto, že nechce ohrozit vlastní zdraví a život a jiný řidič také proto, že se obává sankce). Domnívám se proto, že při zkoumání efektivnosti právních norem nejen lze, ale je nutné efektivnost jejich sankcí „izolovat“. Jen tak je možné učinit

¹⁾ In: Efektivnost pravovych norm. Juridičeskaja litěratūra, Moskva 1980, s. 25, 26.

závěr o celkové efektivnosti příslušné právní normy (právních institutů, právních předpisů).

Řešení uvedeného problému — efektivnost sankce nebo efektivnost právní normy, jejíž je sankce součástí — má však značný metodologický význam ještě z dalšího důvodu. Ukazuje totiž, že předmětem výzkumu nemůže být efektivnost sankce bez zřetele na pravidlo chování, jehož dodržování má zabezpečit, ale právě jen ve vztahu k příslušné právní povinnosti. Tím nechci říci, že problematika efektivnosti sankce je omezena vždy jen rámcem příslušné právní normy. Naopak, je to i problém efektivnosti sankcí celých systémů norem. Vždy ale musí být respektována genetická souvislost mezi sankcí a příslušnými pravidly chování.

2. Efektivnost — výslednost představuje určitou vlastnost správní sankce. Tato vlastnost se musí navenek (vnějšně) projevit, jinak nemůže být poznána. A projevit se může jen v procesu působení sankce na vědomí a chování těch, jimž je adresována. Efektivnost správní sankce proto není její vnitřní vlastností (vlastností právní úpravy sankce), ale je vlastností jejího působení.²⁾

Také tento poznatek má pro pojetí efektivnosti správních sankcí podstatný význam. Efektivnost správních sankcí se spojuje především s problémem skutečného výsledku jejich působení. Jeho přesné a úplné zjištění je základním předpokladem správného závěru o efektivnosti sankce.

Skutečný výsledek působení sankce však vyjadřuje jen faktický stav. Sám o sobě nevypovídá o efektivnosti sankce, nepodává kvalitativní charakteristiku jejího působení. K tomu je nezbytné skutečný výsledek porovnat s výsledkem, který měl být dosažen. Jde o „programový výsledek“, obecně vyjádřený sociálním cílem sankce, který se zároveň stává kritériem hodnocení její efektivnosti. Přikláním se tudíž k cílově výsledkovému pojetí efektivnosti správních sankcí, podle něhož efektivnost sankce je určena vzájemným vztahem skutečných výsledků jejího působení a sociálního cíle sankce, jako stupeň dosažení tohoto cíle.³⁾

3. Z uvedeného pojetí vyplývá, že přesné poznání cílů správních sankcí, které jsou sledovány právní úpravou, je výchozím předpokladem určení jejich efektivnosti. Poznání těchto cílů ale zejména ztěžuje absence jejich výslovného určení v právní úpravě (na rozdíl od trestního zákonodárství)⁴⁾ a různorodost správních sankcí.

Není asi sporu o tom, že správní sankce i ve své různorodosti mají určité společné (obecné) cíle. Ty lze dovodit již z pojetí sankce jako

²⁾ Práce cit. v poznámce 1, s. 25.

³⁾ Savvin, M. Ja.: Administrativnyj štraf. Juridičeskaja literatura, Moskva 1984, s. 33; Popov, L. L., Šerbin, A. P.: Upravlenije, graždanin, otvetstvennost. Nauka, Leningrad 1975, s. 183.

⁴⁾ Srov. § 23 trestního zákona.

právního následku porušení právní povinnosti. Tento následek nastupuje, protože byla právní povinnost porušena a aby v budoucnosti porušena nebyla. Konečným cílem správních sankcí je proto ochrana společnosti před správními delikty a ještě vzdáleněji, jejich likvidace, dosažení stavu, kdy adresáti právních povinností je plní. Z toho je zřejmé, že cíl správní sankce je kategorií budoucnosti. U toho, kdo protiprávně jedná a jemuž byla sankce uložena, sleduje pozitivní změny v jeho budoucím chování a ve vztahu k ostatním subjektům (občanům, organizacím), aby protiprávně nejednaly. Z aspektu budoucího žádoucího chování v sobě tedy nutně obsahuje prvky prevence a zároveň výchovy. Ve vztahu ke konečnému cíli jde o prostředky, ale ve vztahu k sankci o její bezprostřední, dílčí cíle. Proto v literatuře⁵⁾ se zpravidla jako obecné cíle správních sankcí vymezují výchova a individuální a generální prevence. Efektivnost správních sankcí je proto třeba zkoumat ve všech těchto aspektech, ve vztahu ke všem dílčím cílům.

4. Uvedené síle jsou obecné. Zcela logicky se proto nabízí otázka, zda určité správní sankce (jejich druhy, skupiny) nemají ještě zvláštní cíl. Odpověď je skryta v povaze vztahu správní sankce a porušené právní povinnosti, v mechanismu působení sankce na budoucí jednání toho, kdo povinnost porušil.

Sankce má vždy preventivně výchovný cíl. Avšak z hlediska povahy společenských zájmů, které jsou správními sankcemi chráněny, je to „minimální program“. V tom smyslu, že realizací sankce se má nejen sledovat, aby v budoucnosti nebyla právní povinnost porušena, ale, pokud to samozřejmě charakter povinnosti umožňuje, aby porušená povinnost byla splněna.

Jestliže vezmeme za základ zmíněný vztah, zjistíme, že správní sankce tvoří dvě skupiny. První představují sankce (typickým příkladem jsou sankce za přestupky), které mají charakter trestu (správnětrestní sankce). Ukládají se bez ohledu a nezávisle na tom, zda porušená právní povinnost bude splněna. Jiný než preventivně výchovný cíl nemají. Druhou skupinu pak tvoří sankce, které sledují dodatečné splnění porušené povinnosti (například zastavení výroby pro porušení hygienických předpisů). A v tom je jejich zvláštní cíl: obnovit stav, který odpovídá požadavkům právní normy.

⁵⁾ Viz například Veremeenko, I. I.: Administrativno-pravovye sankcii. Juridičeskaja literatura, Moskva 1975, s. 171.

K PRÁVNÍM PODMÍNKÁM EFEKTIVNOSTI SPRÁVNÍCH SANKCÍ

1. Podmínkami efektivnosti správních sankcí lze rozumět souhrn okolností, na jejichž existenci a změnách závisí efektivnost, její dosažený stupeň. Tyto podmínky se vztahují jednak k právní úpravě správních sankcí, jednak k jejich realizaci. V rámci těchto skupin lze pak dále vyčlenit jednotlivé konkrétní podmínky. V sovětské literatuře je klasifikace a problematika jednotlivých podmínek rozpracována poměrně na vysokém stupni. Na vývody zde obsažené lze odkázat. Tak Popov a Šergin uvádějí tyto podmínky:⁶⁾ existence systematizovaného a stabilního zákonodárství, informovanost subjektů práva o platných právních zákazech ve sféře výkonné a nařizovací činnosti a o sankcích stanovených za jejich porušení, operativnost řízení o správních přestupcích, výchovné působení tohoto řízení, reálnost výkonu sankce, dostatečná represivnost správní sankce, stabilita správnětrestní praxe, zákonnost a spravedlivost uložených trestů, spojení správních trestů s jinými prostředky působení, informovanost subjektů práva o uložených sankcích, autorita orgánů aplikujících právo.

2. Mezi nejzávažnější nesporně patří podmínky, vztahující se k samotné právní úpravě správních sankcí. Lze je obecně vyjádřit postulátem dokonalosti, kvality právní úpravy, a to jak v obsahovém, tak legislativně technickém smyslu. K tomu několik poznámek se zřetelem na problematiku trestů za správní přestupky:

a) Kvalita právní úpravy především odvisí od toho, do jaké míry správně odráží dosažený stupeň rozvoje společenských vztahů a perspektivu jejich žádoucího rozvoje a nakolik odpovídá konkrétním sociálně ekonomickým, ideologickým, kulturně psychologickým i organizačním podmínkám, v nichž bude působit.⁷⁾

Současná obecná právní úprava správních trestů za přestupky (zákon č. 60/1961 Sb. v platném znění) je této výchozí podmínce její efektivnosti mnohé dlužna. Je nepříznivě ovlivněna ne zcela reálným hodnocením úrovně a rozvoje společenských vztahů a dosažený stupeň rozvoje společnosti adekvátně neodráží. Vychází totiž z předpokladu jakoby přímočarého snižování konfliktnosti ve společnosti, jednostranně preferuje výchovnou a nedoceňuje represivní funkci správních trestů a tyto funkce staví do protikladu. Sankce, jimiž zákon hrozí, společenskému významu zejména závažnějších přestupků v zásadě neodpovídají.

Právní úprava správních trestů má respektovat dialektickou jednotu

⁶⁾ Práce cit. v poznámce 3, s. 186—187.

⁷⁾ Práce cit. v poznámce 1, s. 81.

presvědčování a donucování, výchovy a represe a skutečnost, že dialektický vztah mezi těmito metodami působení se vytváří postupně, v závislosti na upevňování a rozvoji socialistických společenských vztahů, na jejich faktické úrovni. Posilování výchovného a zužování represivního působení správních trestů se prosazuje jako obecná zákonitá tendence. V současné etapě však represivní působení správních trestů zůstává nezbytné tam, kde výchovné působení není s to zabezpečit žádoucí chování.

b) Dokonalost a žádoucí kvalita právní úpravy správních trestů v rozhodné míře také závisí na tom, do jaké míry správní tresty korespondují svým preventivně výchovným cílům a jsou s to je reálně zabezpečit, a na tom, zda správní tresty jsou přiměřené významu zájmů, které chrání, a jejich nutné a objektivně potřebné ochraně. Jde tedy o dvojí závislost, která se má konkrétně uplatnit při realizaci trestů, ale právní úprava k tomu musí vytvořit nezbytné předpoklady a záruky.

Pokud jde o závislost správních trestů na správních deliktech, mám zde na mysli požadavek, aby správní trest odpovídal závažnosti deliktů, před nimiž společnost chrání. V právní úpravě se tento požadavek musí uplatnit zejména při stanovení druhů a výše trestů a zásad jejich ukládání a výkonu. V tomto vztahu trest — delikt je rozhodující, které delikty mají být postihovány správními tresty. Na kvalitu určité konkrétní právní úpravy správních trestů nelze proto usuzovat z jakýchsi abstraktních hledisek. Nicméně jistý obecný závěr z uvedeného požadavku vyplývá.

Typový stupeň nebezpečnosti správních přestupků pro společnost je nižší než trestných činů a přečinů. Ve srovnání s nimi jej lze označit jako „nepatrný“. Především tato skutečnost musí být v právní úpravě správních trestů přísně zohledněna. Oproti trestům za trestné činy a přečiny musí být správní tresty „méně přísné a represivní“. Společenské závažnosti přestupků většina druhů trestů, které stanoví trestní zákon, neodpovídá.

c) Podstata správního trestu spočívá v určité újmě. Trest působí újmou. Ta není cílem trestu, ale prostředkem k jeho dosažení. Jinak by cíl trestu byl v něm samotném.

Základním požadavkem na správní tresty (jejich úpravu) je jejich způsobilost, schopnost dosáhnout stanovených cílů. Tyto cíle, jichž má být působením správních trestů dosaženo, je ale třeba chápat reálně a střízlivě. Jde totiž o to, že cíl sice určuje své prostředky, ale i prostředky určují své cíle. Programový výsledek působení správních trestů musí proto také odpovídat reálným možnostem jejich působení. Byť sociální cíle trestu za trestné činy a přečiny a za přestupky jsou jinak shodné, jejich reálně možná kvalita se odlišuje. Tak menší represivnost správních trestů zřejmě snižuje i váhu jejich preventivního působení, krátkodobost

působení předurčuje i menší výchovný efekt a zejména asi nelze předpokládat resocializační účel správních trestů.

I při vědomí této skutečnosti však i zde platí obecný požadavek, aby újma, obsažená ve správním trestu, byla dostatečným protimotivem k tomu, aby přestupek nebyl spáchán, aby bylo „výhodnější“ jej nespáchat a ne naopak. Pokud správní trest není újmou, pozbývá smysl a ve skutečnosti není sankcí. Jde tedy o to, aby správní trest byl újmou, která je způsobilá působit k respektování právních povinností, vytvořit či posílit psychické zábrany ve vědomí lidí proti jejich porušování a působit k nápravě. Charakter a velikost újmy, jak řečeno, musí být úměrné závažnosti deliktu. Právní konstrukce systému správních trestů musí ale také umožnit respektování individuálních vlastností přestupce a sledovat i zabránění v dalším páchání přestupků a dále také, aby výkon správních trestů byl snadný.

d) Současná obecná právní úprava správních trestů za přestupky uvedené právní podmínky jejich efektivnosti v žádoucí míře nevytváří. Již zákonem užitý termín „opatření“ za přestupky nevystihuje charakter těchto sankcí. Stalo se tak zřejmě ve snaze vyjádřit, že sankce za přestupky jsou výchovnými opatřeními. Jistěže mají výchovný cíl, ale to přece nic nemění na tom, že svou povahou jde o tresty. Není důvod to zastírat. Použití jiného označení vede k zbytečným nejasnostem a nedorozuměním. Konečně další vývoj právní úpravy dává tomuto tvrzení za pravdu. V celním zákoně se již sankce za přestupky označují termínem „tresty“. A jistě asi nelze říci, že v jednom případě o tresty jde a v druhém nikoli.

Podle obecné úpravy lze za přestupek uložit napomenutí nebo veřejnou důtku nebo pokutu a spolu s některým z těchto trestů vyslovit propadnutí věci.

V tomto systému má nejdůležitější místo pokuta. Pokuta je typický a v praxi také nejužívanější správní trest. Efektivnost trestu pokuty je závislá zejména také na její výši. Právní úprava proto musí horní hranici pokuty stanovit tak, aby byla úměrná závažnosti jednotlivých přestupků. Především zde platí, že správní trest nemůže znevážit svůj účel. Pokuta není „poplatek za nezákonnost“. Nesmí se zvrátit tak, aby se spáchání přestupku dokonce vyplatilo (tak tomu bylo v minulosti u některých stavebních přestupků).

Současná obecná právní úprava, podle níž lze za přestupek uložit pokutu do výše 500 Kčs, z tohoto hlediska zřejmě nevyhovuje. Tomu také nasvědčuje vývoj přestupkového práva po roce 1961, kdy přijetí zvláštních právních úprav (devizový zákon, celní zákon, stavební zákon, zákon o vnitřním obchodě a další) bylo motivováno zejména také potřebou horní hranici pokuty podstatně zvýšit. Úvahy o zdokonalení právní úpravy

správních trestů za přestupky vedou k závěru horní hranici pokut výrazně zvýšit, a to diferencovaně podle závažnosti jednotlivých přestupků.

V souvislosti s trestem pokuty je závažným a dlouhotrvajícím problémem jejich vymáhání. Řada pokut zůstává nedobytných (přitom není snad třeba zdůrazňovat, že nejde především o otázku rozpočtových příjmů, ale o to, že v takových případech přestupek zůstal fakticky nepotrestán). Uvádím tuto skutečnost proto, že právě ona slouží zpravidla jako argument návrhů začlenit do systému správních trestů za přestupek náhradní trest odnětí svobody. Tento návrh nepovažuji za opodstatněný, a to i za předpokladu, že o změně trestu pokuty v trest odnětí svobody by rozhodoval soud. Trest odnětí svobody za přestupky, tak jak jsou tyto delikty v čs. úpravě koncipovány, neodpovídá jejich společenské závažnosti a je ve vztahu k přestupkům neadekvátní. Třeba také uvážit, že by eventuálně mohlo jít jen o velmi krátkodobé odnětí svobody, a proto o tresty s předpokladem velmi nízké efektivnosti. Navíc si lze stěží představit způsob praktického výkonu těchto náhradních trestů. Jakkoli vážné jsou problémy při vymáhání pokut, jejich řešení by mělo spočívat ve zdokonalení právní úpravy výkonu rozhodnutí a zejména i praxe její realizace.

Pokud jde o propadnutí věci, poznatky praxe prokazují, že jde o účinný trest, zejména také proto, že se jím přestupci zabraňuje v dalším páčání přestupků stejného druhu. Současná úprava tohoto správního trestu v zásadě vyhovuje. Bylo by ale žádoucí umožnit uložení trestu propadnutí věci nejen spolu s jiným trestem, ale i samostatně.

Napomenutí je opatření výrazně výchovné povahy. V systému správních trestů má nezastupitelné místo jako prostředek postihu méně závažných přestupků. Ve skutečnosti má představovat určitý „přechod“ od pouhého projednání přestupku bez uložení trestu, ale fakticky má stejný význam jako upuštění od potrestání, a tím vlastně ztrácí náležitou sankční hodnotu. Proto je sice plně opodstatněné trest s touto specifickou funkcí nadále zachovat, ale jeho sankční povaha by měla být terminologicky lépe vyjádřena. V úvahu přichází nahradit jej trestem důtky.

V stávajícím systému správních trestů za přestupek vzbuzuje největší pochybnosti opodstatněnost veřejné důtky. Jde o trest závažného dosahu, který je dán způsobem jeho výkonu. Rozhodnutí, kterým byl uložen, se vyhlásí veřejně. Poznatky praxe ukazují, že pro přestupce je sankcí namnoze nepřiměřeně tvrdou, která mu způsobuje vážnou morální újmu. Problém je totiž již v tom, že zneuctvující povaha tohoto trestu neodpovídá zneuctvující povaze přestupku, že veřejná důtka zneuctvuje přestupce více než samotné spáchání přestupku. To zvláště vyniká v případech, kdy způsob jejího výkonu je zjevně nepřiměřený závažnosti spáchaného deliktu. Ale nejen to. Veřejná důtka může způsobit vážnou morální újmu i osobám přestupci blízkým (rodičům, dětem), tedy nejen tomu, komu byla

uložena. Dále je podstatné, že po výkonu této sankce ji nelze fakticky opravit. A není ani nevýznamné, že trestní právo takový trest nezná. Tyto skutečnosti, myslím, podporují návrh trest veřejné důtky za přestupek zrušit.

Z toho, co bylo řečeno, tudíž vyplývá, že ze současného systému správních trestů za přestupek by zůstal zachován trest pokuty, propadnutí věci a namísto napomenutí byl zařazen trest důtky. Zde je na místě položit otázku, zda existence toliko těchto druhů trestů vytváří dostatečné podmínky efektivnosti trestů za přestupek a zda tudíž může být těmito druhy trestů jejich systém uzavřen.

Při hlubším pohledu se ukáže, že takto koncipovaný systém pro naplnění preventivně výchovných cílů správních trestů žádoucí podmínky v právní úpravě plně nevytváří. Především postrádá takový druh trestu, který by účinně bránil v případném dalším páchání přestupků, jichž se pachatel dopustil činností, respektive v souvislosti s činností, kterou vykonává v pracovně právním nebo jiném obdobném poměru, nebo k níž je zapotřebí povolení (souhlasu) státního orgánu (řízení motorových vozidel, právo rybolovu apod.).

Takovým trestem je zákaz činnosti, který by bylo účelné koncipovat jako trest hlavní i vedlejší. Zákaz činnosti jako druh správního trestu znalo trestní právo správní do roku 1961, v praxi se ukázal jako účinný a podle mého názoru je zřejmě žádoucí opětovně jej do systému správních trestů za přestupek zařadit. Protože však jde o závažný zásah do právního postavení přestupce, je nezbytné zákonem zcela přesně stanovit podmínky, za kterých by bylo možné zákaz činnosti uložit, a to omezujícím způsobem tak, že musí jít o uvedené činnosti a že přestupek byl spáchán právě touto činností nebo při výkonu této činnosti, a také stanovit, na jakou dobu může být uložen. Mohou však vzniknout pochybnosti, zda právní úprava má umožnit uložení zákazu činnosti mladistvému. Soudím, že i zde má tento trest své opodstatnění, ale s určitými dalšími omezeními, která by respektovala zvláštní ochranu poskytovanou mladistvým socialistickou společností, a z důvodů výchovných. Omezení by měla spočívat v tom, že mladistvému lze zakázat toliko činnost, kterou vykonává na základě povolení nebo souhlasu státního orgánu (šlo by tudíž o odnětí speciálního oprávnění, založeného individuálním aktem) a jen nebrání-li výkon tohoto trestu jeho přípravě na povolání.

V úvahách o zdokonalení právní úpravy trestu za přestupek se dále nabízí znovuzavedení trestu nápravného opatření. Takový druh trestu znalo přestupkové právo v období let 1954—1961. Záležel v tom, že pachatel byl povinen po dobu trestu vykonávat práci mu určenou za sníženou odměnu za práci a bez některých výhod vyplývajících z pracovního poměru.

Zde je třeba předně posoudit, zda společenské závažnosti přestupků je přiměřené nařídit případnou změnu zaměstnání. Zřejmě nikoli. Pak ovšem obsahem tohoto trestu zůstává jen majetková újma vyjádřená srážkou určité částky odměny za práci. Tak je tomu v současné sovětské právní úpravě.⁸⁾ A za tohoto předpokladu trest nápravného opatření plní vlastně jen funkci „zakryté pokuty“ s tím, že její výkon se provádí zjednodušeným způsobem. Přitom výše srážené částky ze mzdy (podle předchozí úpravy národní výbory maximálně 20 % na dobu maximálně tří měsíců) by v převážné většině případů zřejmě nedosáhla horní hranice pokuty po jejím uvažovaném podstatném zvýšení. Vedle toho nelze ani opomenout, že srážka ze mzdy, stanovená příslušnou procentní sazbou, postihuje přestupce podle výše mzdy a tedy různě. Provádění srážek ze mzdy také eventuálně může negativně stimulovat pracovní výkon, nemá-li pracovník pevnou mzdu. Proto se domnívám, že nápravné opatření není účelné do systému trestů za přestupek znovu zavádět.

e) Správní přestupky jsou jednání nestejně společenské závažnosti, a to nejen v konkrétních případech, ale již v normativní podobě jednotlivých skutkových podstat. V rozporu s tím platná obecná právní úprava mezi přestupky nediferencuje a pro všechny případy hrozí stejnými druhy trestů a sankcionování přestupku určitým druhem trestu a jeho výši ponechává na úvaze správního orgánu. V zájmu zdokonalení právních podmínek efektivnosti správních trestů by bylo žádoucí tento nedostatek odstranit a rozdíl v závažnosti různých přestupků vyjádřit diferencovanými druhy trestů a jejich výše. To znamená u jednotlivých skutkových podstat přestupků, případně jejich skupin stanovit, jaký trest a v jaké výši lze uložit.

Ze stejných důvodů lze vyslovit požadavek, aby právní úprava uplavila zásady pro ukládání trestů a jejich výkon především v zájmu jednotnosti rozhodování a zajištění účelu trestu.

⁸⁾ Zásady zákonodárství SSSR a svazových republik o správních přestupcích. Vedomosti Verchovnogo Soveta SSSR č. 44/1980, s. 909, čl. 18.